

ОМАЗ ТАМНОЈ СТРАНИ

(Ника Душанов: *Повраїшак у Шарлевил*, едиција Најбоља, Панчево, 2015)

Тежак је пут ненаметљивих, неприметних: њима преостаје само да се изборе за своје место квалитетом, јер они другог оружја немају. Такав је случај новосадског песника Нике Душанова (1978): пре десет година објавио је дебитантску књигу индикативног наслова – *Бацач ножева*, врло занимљиву и квалитетну песничку збирку која није имала неку нарочиту критичку рецепцију. Поред тога, песник је ретко објављивао у периодици, а није имао ни среће да се нађе у некој од антологија/панорама/избора који су у последње време објављивани – тек га је Горан Лазичић прошле године уврстио у панораму нове поезије *Ресџарџи* и тако га препоручио публици, критичарима и издавачима. Већ годинама Душанов живи и ради на релацији Сремски Карловци–Кладово и не учествује много у књижевним дешавањима која се углавном реализују у центрима попут Београда, Новог Сада, Панчева и других градова. Аутор дели судбину новосадске песничке сцене која је добрим делом неправедно запостављана и прећуткивана у представљањима нове поезије. Иако никада није био миљеник критичара, уредника, жирија, антологичара и осталих креатора књижевног живота, Душанов је постепено код публике стицао статус скрајнутог, али култног аутора. У љубитеље Душановљеве поезије спадају и многи етаблирани аутори/ке са нове песничке сцене који годинама прате његов рад. Карловчанин нема неку битну позицију моћи на мапи нове поезије, али читаоци га препознају по насловима неких песама које нарочито воле. А заправо је то и више него довољно.

Душанов јесте песник традиције, и то у најбољем смислу те речи. Он у својој поезији води интензиван дијалог са сопственом песничком и филозофском лектиром, а у овој збирци то су пре свега Бодлер, Рембо, Лорка и Ниче. Није тешко наслутити да је Карловчанин аутор мрачних тонова и атмосфере, тешких осећања и једног изразито песимистичног погледа на свет. С друге стране, аутор у *Бацачу ножева* доноси новој српској поезији нешто особено, нешто по чему је препознатљив. Пре свега, то је иронијско-пародијски однос према романтичарском миту о изабраности песника и његовом божанском надахнућу, затим гротеска, црни хумор и ревитализација поетске досетке. У овој збирци Душанов прави отклон од поетске досетке, а такође и од хумора. Његов израз овде је још опорији и мрачнији, а његов песнички поглед значајније је усмерен према споља, према савременим друштвено-историјским приликама. Централна тема ове збирке јесте скрајнутост појединца, али и читавих друштава, народа и култура – песникова преокупација овде је провинција, како географска, тако и културна. Већ сам наслов, *Повраїшак у Шарлевил*, иде у прилог томе: Шарлевил је наравно, родно место Артура Рембоа, градић на северу Француске. Рембо напушта завичај и

одлази у Париз тражећи прворазредну духовну авантуру, али после низа бурних догађаја враћа се у провинцију. Вративши се у Шарлевил (Карловце) са извесном дозом горчине, Рембо (Душанов) ипак није одустао од своје авантуре: центар у почетном походу није освојен и преобликован, али то је само привремени неуспех – тихи, незаустављиви рад песниковог дела пре или касније ће га поставити на заслужено место. Провинцијска скрајнутост учиниће га мудријим и јачим, те богатијим за важно поетско искуство – описани круг овим је затворен. Рембо није важан за Душанова само у строго поетичком смислу, већ као прворазредна песничка фигура – наиме, Рембоов идеал поистовећења песничког и егзистенцијалног, односно настојање да песничка егзистенција постане једина могућа у животу песника, јесте нешто чему је и Карловчанин тежио на својим поетским почецима, па и касније. У том смислу, ова збирка је и омаж Рембоу.

Вратимо се теми провинције: Душанов се у овој књизи бави простором између средње и источне Европе, дакле својим и нашим географским простором. За аутора овај простор јесте духовна, економска, политичка и свака друга провинција, једном речју, *официјелна гејонија Европе*. У првом циклусу збирке, индикативног наслова *Осџеуроја*, наш регион је полигон за економске, политичке и културолошке експерименте – на снази је идеолошко репрограмирање, као на пример у песмама „Длаке“ и „Огољени“ где се кроз метафору сечења длака и других телесних израслина упућује на брисање памћења и старих навика, те стварање потпуно новог духовног хоризонта. У *Осџеуроји време је за кажњавање* којем претходи систематско стварање осећања кривице и дуга – овде долазимо до још једног важног филозофског утицаја на Душановљевој поезију, а то је утицај Фридриха Ничеа и његовог списа *Генеалогија морала*. Песник у значајној мери, још од *Бацача ножева*, прихвата Ничеову критику хришћанског, (мало)грађанског морала и начина живота. Душановљев субјект је човек ресантимана, склон прорачунатом самокажњавању и привременом самоунижавању, човек неискрен и непоштен према самом себи, а онда и према другима. Човек ресантимана ужива у својим ситнопоседничким страстима и у свом осећању лажне моралне супериорности. Човек ресантимана пати од осећања кривице: он воли да дугује другима и да други дугују њему. Човек ресантимана је неслободан човек, па је тако и друштво у Душановљевој збирци неслободно. Песник представља свет који нестаје, свет на умору, али ниједан свет се не предаје без борбе, па тако ни овај. Као у Пекинпоовим филмовима, и овде умирући свет своје последње трзаје налази у насиљу које врши над телом. Стари бодлеровски мотив деформације и труљења тела аутор је користио и у *Бацачу ножева*, па чини то и овде у значајној мери. *Осџеуроја* је простор за кажњавање и дисциплиновање, али никада за љубав и разумевање – тело се мрцвари и малтретира, тело се у овој збирци готово никада не воли. Душанов представља свет, наш свет, у којем се тело доводи у ред јер се оно не прихвата такво какво јесте и у њему се истински не ужива. Такође, изобличавање тела код Душанова нас обично упућује на деформације у људској природи и у међуљудским односима. Труљење и деформација тела асоцира на пропадање постојећих облика мишљења, осећања и деловања – и овде се прижељкује потрага за новим формама живљења.

Ако се код Бодлера лепо проналази у ружном, односно Ерос се открива у Танатосу, а лепота живљења крије се у блиском додиру са смрћу; ако код Рембоа Ерос побеђује Танатос, односно Рембоов хедонизам делује као дрски, иронични подсмех упућен смрти; ако се код Лорке Ерос и Танатос попут ноћи и дана непрестано боре за превласт; онда код Душанова Танатос у тој мери надвладава Ерос да читаоцу не оставља готово никакву наду и веру. Овде се свако уживање повлачи пред осећањем кривице и потребе за (само)кажњавањем, пред осећањем дуга према јачем и моћнијем. Душановљев субјект под притиском неке невидљиве силе поништава себе и своје жеље – овде се сваки покушај да се оствари уживање изобличава и претвара у гротеску. Ауторов субјект се једино живота плаши више и од саме смрти. Наравно, мотив смрти овде је тесно повезан са мотивима физичког насиља. Иако кроз смрт покушава да се досегне онострано, да се наслути некаква метафизика пропадања и умирања, чини се да смрт на крају ипак не задобија неки дубљи смисао те остаје у домену баналности, као и насиље, уосталом. Да би се досегло онострано, понекад се користе рембоовске апострофе, као на пример у песмама „Огољени“ („О, стидите се, / Стидите се, наги зидови“); „Lacrimosa“ („О, Пацови што сте трчкарали / Радосно, Ви / Ничија децо“); „Le Gibet“ („О, Госјоге, / Сџави Велика сџабла међу ове кранове“); „Alexis Texas (1985)“ („Ох, Боже, / Њихови кораци, / Њихови доласци и одласци / Њихови поздравни и смене страже“), итд. Ипак, рембоовски патос овде добија дискретан иронични призвук, што јесте једна од карактеристика Душановљеве поетике: вешто, једва приметно осцилирање између патетике и ироније. Мотив смрти, повезан са мотивом љубави присутан је рецимо у песми „Гавран“, омажу Едгару Алану Поу. Гавран као мрачни гласник оностраног носи овде са собом благи призвук еротског и тако песма добија једну гротескну црту: „Ходајмо заједно до постеље. / Ти, девица, стрвинарским гегом, / Ја, никад више у љубавничком страху“. Гротеска је присутна на пример и у песми „Дечаштво, Шупа“, минијатури бременитој тадићевски језовитом атмосфером: „Испијам уља. / Жваћем петролејске фитиље. / Радујем се ексерима. / Нежно умотавам / Мале мумије мишева. / Врата су заувек затворена.“ Као и у *Бацачу ножева*, и у *Повраћку* у Шарлевилу метафизика бива подмукло изиграна и поражена баналношћу свакодневице.

С обзиром да сам имао увид у оригинални рукопис који је био обимнији за неколико песама и цео један циклус, морам приметити да је коначна, објављена верзија значајно скраћена. Аутор и уредник су покушали уједначити квалитет рукописа, али и учинити збирку поетички кохерентнијом, те су са правом одстранили неке заиста слабије песме. Заправо, они су толико савесно обавили посао редиговања да *Повраћак* у Шарлевилу броји тек 26 песама, осетно мање него што једна песничка збирка обично садржи. Коначна верзија добила је на уједначености, она садржи неколико заиста одличних песама, а такође је успостављена поетичка доследност која би вероватно била нарушена задржавањем неких друштвено ангажованих минијатура, бременитих баналношћу и површношћу идеолошког активизма. Ипак, овако су одстрањена и нека заиста занимљива остварења, посебно ту мислим на она из циклуса *Ресанџимани*, која нису битније нарушавала његову поетичку и квалитативну уједначеност – међу тим, одстрањеним песмама нарочито бих издвојио љубавни хорор „Носферату“, одлични омаж истоименом филму о вампирима. И то би заправо била

моја основна замерка овој збирци, замерка крајње банална, а у исто време и парадоксално афирмативна, али баш зато је треба изрећи: *Повраћак у Шарлевил* ћете брзо прочитати.

На крају, као оценити ову збирку? Тешко је рећи да ли је она битан поетички и квалитативни помак у односу на Душановљев првенац. Лично више преферирам *Бацача ножева*, и то пре свега због неких мени врло драгих песама. *Повраћку у Шарлевил* недостаје онај препознатљиви душановљевски хумор који би је учинио питкијом и комуникативнијом. Чини се да песников песимизам и у овој збирци не оставља читаоцу – у неком симболичком смислу – баш никакву наду и излаз, и то је оно на шта би аутор могао обратити пажњу. Свеједно, Карловчанин је овом књигом потврдио статус важне песничке фигуре на новој сцени, статус песника чије стихове његови генерацијски исписници радо цитирају у својим текстовима, а поједине песме чак и уче напамет. Ипак, неки другачији обриси Душановљеве поетике се оцртавају у његовим новијим текстовима, ишчашеним прозаидама налик на Кафкине дневничке записе. Карловчанин остаје на свом омиљеном географском, културном и књижевном терену, на простору (мало)грађанске средње Европе, те се враћа свом најубојитијем оружју – добром, старом, црном хумору. Без много буке и помпе, наставља се песничка авантура *Бацача ножева*.